

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Lisa Nordbring

Nazisters demonstrationsfrihet – eller häcklarens veto?

En komparativ studie mellan Sverige och USA

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Sacharias Votinius

Termin: HT 2017

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Presentation av ämnet	5
1.2 Syfte	6
1.3 Frågeställningar	6
1.4 Avgränsning	6
1.5 Perspektiv och metod	7
1.6 Forskningsläge	7
1.7 Material	8
1.8 Disposition	8
2 DEMONSTRATIONSFRIHETENS REGLERING	10
2.1 Sverige	10
2.1.1 Demonstrationsfrihet	10
2.1.2 Begränsningar i regeringsformen	10
2.1.3 Begränsningar i lag	11
2.2 USA	13
2.2.1 Demonstrationsfrihet	13
2.2.2 Begränsningar	13
2.2.3 Diskrimineringsförbud	14
3 ARGUMENT FÖR YTTRANDEFRIHET	16
3.1 Mills sanningsargument	16
3.2 Meiklejohns demokratiargument	17
4 SVERIGE	18
4.1 Argumenten rörande nazisters rätt att demonstrera	18
4.1.1 Regeringsformen	18
4.1.2 Hets mot folkgrupp	19
4.2 Våldsamma motdemonstrationer	21

4.2.1	Skydd från det allmänna	21
4.2.2	Vid sammankomsten eller demonstrationen	21
4.2.3	Rättsfall	23
5	USA	25
5.1	Argumenten rörande nazisters rätt att demonstrera	25
5.2	Våldsamma motdemonstrationer	26
5.2.1	Klar och påtaglig fara	26
5.2.2	Fientliga åhörare och häcklarens veto	27
5.2.3	Rättsfall	28
6	ANALYS OCH SLUTSATS	30
6.1	Vad skiljer sig åt och vilka likheter finns i USA och Sveriges argument kring nazistiska demonstrationer?	30
6.2	Inskränkts demonstrationsfriheten och demonstrationsfrihetens syfte genom våldsamma motdemonstrationer?	33
6.3	Slutsats	35
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	36
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	40

Summary

In September 2017, the Nordic Resistance Movement received a permit to march through Gothenburg, which ignited a big debate in Sweden. A similar debate was had in 1977 in the United States (U.S.), when a neo-Nazi group applied for a permit to demonstrate. These events provoke questions; should the right to demonstrate include neo-Nazi groups? What should the state's approach be to violent counter-demonstrations? The purpose of this essay is, with the help of arguments from the democratic tradition of ideas, judgements and legislative history, to examine how Sweden and the U.S. legitimize the right to demonstrate for neo-Nazi groups. This essay also examines if their right to demonstrate is being limited due to violent counter-demonstrations.

In Sweden the right to demonstrate is seen as one of the corner-stones of its democracy and is fundamental regarding the freedom of opinion; without the possibility of free opinion, a democracy is considered an empty shape. The arguments for freedom of opinion must be weighed against, *agitation against an ethnic or national group* (hets mot folkgrupp), 8 chapter 16 § Penal Code (brottsbalken). In legislative history, it is expressed that criminalizing neo-Nazi propaganda does not provoke any principled debate despite the value of free speech. In the U.S. there are no false ideas, the racist utterings are equal to for example arguments pro higher taxes. Both the democracies of Sweden and the U.S. are built upon Mill's ideas of truth and Meiklejohn's ideas of democracy; the difference is though that Sweden takes the human value into account.

Regarding violent counter-demonstrations, the U.S. is more restrictive. There is strong constitutional opposition towards the Heckler's veto; that a violent majority could have the potential to silence a minority whose opinions are widely despised. Since the 1980's in Sweden has it been possible to take into account when permitting a demonstration, the potential for disorder external

to the demonstration itself. Therefore, the right to demonstrate for neo-Nazi groups can be limited due to the potential for violent counter-demonstrations.

Sammanfattning

I september 2017 fick nazistiska Nordiska Motståndsrörelsen demonstrationstillstånd i Göteborg, vilket orsakade en stor debatt i Sverige. En liknande debatt väcktes i USA 1977 när en nazistisk grupp ansökte om att demonstrera. Händelserna väcker frågor; bör demonstrationsfriheten innefatta nazistiska demonstrationer? Vad är statens förhållningssätt till våldsamma motdemonstranter? Syftet med uppsatsen är att med hjälp av argument från den demokratiska idétraditionen, domar och förarbeten undersöka hur Sverige och USA legitimerar demonstrationsfrihet för nazister samt om den kan begränsas p.g.a. våldsamma motdemonstranter.

I Sverige utgör demonstrationsfriheten en av demokratins hörnstenar och har grundläggande betydelse för fri åsiktsbildning, utan den anses demokratin vara en tom form. Argumenten för fri åsiktsbildning måste dock ställas mot argumenten för bestämmelsen *hets mot folkgrupp*, 8 kap. 16 § brottsbalken. Bestämmelsens förarbeten anger att det trots yttrandefrihetens värde inte finns någon principiell betänklighet att kriminalisera nazistisk propaganda. I USA menas istället att det inte finns några falska idéer, där är rasistiska uttalanden likställda med t.ex. argument för högre skatt. Båda länderna använder sig av Mills sanningsargument samt Meiklejohns demokratiargument. Skillnaden är dock att Sverige beaktar människovärdet.

Gällande våldsamma motdemonstrationer, så är USA mycket mer restriktiva. I USA finns ett starkt konstitutionellt motstånd mot häcklarens veto (Heckler's veto), begreppet innebär att en upprörd och våldsam majoritet har möjlighet att tysta en minoritet vars åsikter är allmänt föraktade. I Sverige finns sedan 1980-talet en möjlighet att vid bedömningen av demonstrationstillstånd ta hänsyn till den oordning som uppstår i demonstrationens omedelbara närhet och inte enbart oordning som uppstår i demonstrationen. Vilket innebär att nazisters demonstrationsfrihet kan komma att begränsas p.g.a. våldsamma motdemonstranter.

Förkortningar

JO	Justitieombudsmannen
JuU	Justititeutskottet
NJA	Nytt juridiskt arkiv
NMR	Nordiska Motståndsrörelsen
PM	Promemoria
Prop.	Proposition
RH	Rättsfall från Hovrätterna
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Presentation av ämnet

I september 2017 fick nazistiska Nordiska motståndsrörelsen (NMR) tillstånd att demonstrera i centrala Göteborg.¹ En demonstration som uppmärksammades i hela Sverige och orsakade debatt både bland allmänheten och i media.² Tusentals människor deltog i både fredliga och våldsamma motdemonstrationer vid dagen för demonstrationen.³

I USA 1977 ville nazister marschera genom Skokie i Illinois, en stad där majoriteten av stadens invånare var judar.⁴ Demonstrationen väckte stor uppmärksamhet och skapade en infekterad debatt i USA.⁵

I de två fallen aktualiseras frågor om demonstrationsfriheten: Borde den omfatta nazistiska demonstrationer? Vad är argumenten och vad utgör syftet? En annan fråga som aktualiseras är statens förhållningssätt till de våldsamma motdemonstrationer vilka riskerar att utbryta då nazistiska yttranden för många är så provocerande att våldsamheter nästintill är oundvikliga.⁶

¹ Förvaltningsrätten i Göteborg, mål 10510-17 10517-17, dom 2017-09-25 s. 16 f.

² Jmf Blomdahl, Victor: "Här är lördagens rapportering från demonstrationerna", Göteborgs Posten, <<http://www.gp.se/nyheter/goteborg/har-ar-lordagens-rapportering-fran-demonstrationerna-1.4687880>>, besökt 2017-12-15; Delin, Mikael: "Vänsterextrema mobiliserar inför nazistdemonstration", DN, <<https://www.dn.se/nyheter/sverige/vansterextrema-mobiliserar-infor-nazistdemonstration/>>, besökt 2017-12-15.

³ Grill Martin: "1000-tals motdemonstranter på Heden", Svt Nyheter, <<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/1000-tals-motdemonstranter-pa-heden>>, besökt 2017-12-14.

⁴ Village of Skokie v. National Socialist Party of America, Appellate Court of Illinois s. 282.

⁵ Neier s. 12 f.

⁶ Förvaltningsrätten i Göteborg, mål 10510-17 10517-17, dom 2017-09-25; Village of Skokie v. National Socialist Party of America, Appellate Court of Illinois.

1.2 Syfte

Uppsatsen har till syfte att undersöka varför nazistiska demonstrationer tillåts i Sverige och USA. Uppsatsen har även som syfte att undersöka huruvida demonstrationsfriheten för nazister kan komma att begränsas med hänvisning till att ordning och säkerhet vid demonstrationen hotas till följd av våldsamma motdemonstrationer.⁷

1.3 Frågeställningar

För att uppnå uppsatsens syfte har jag för avsikt att besvara nedan ställda frågor.

- Vad anges som argument i Sverige och USA för respektive lands reglering av demonstrationsfriheten i förhållande till nazistiska demonstrationer, på vilka sätt liknar de varandra och vad skiljer dem åt?
- Kan nazisters demonstrationsfrihet komma att begränsas till följd av våldsamma motdemonstrationer och inskränker begränsningen demonstrationsfrihetens syfte?

1.4 Avgränsning

Uppsatsen fokuserar på den positiva demonstrationsfriheten, avgränsning har därmed gjorts mot den negativa rättigheten. Vidare är opinionsfriheterna som ges i 2 kap. 1 § regeringsformen tätt sammanvävda, avgränsning har dock av utrymmesskäl gjorts genom att utgå från demonstrationsfriheten. Denna avgränsning har ansetts nödvändig även om det i förarbetena ofta diskuteras utifrån opinionsfriheterna som grupp eller utifrån yttrandefriheten.

⁷ Jmf Regeringsbeslut 1993-09-23, beslut 1993-09-23 s. 1 f.

Vidare ska påpekas att till följd av utrymmesskäl har avgränsning vidare gjorts mot FN-konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination).

1.5 Perspektiv och metod

I arbetet med uppsatsen har jag använt en rättsdogmatisk metod, vilken har använts för att redogöra för de båda ländernas lagstiftning samt lagstiftningens syfte. Den rättsdogmatiska metoden utgår från de allmänt accepterade rättskällorna, där svaren söks i b.l.a. lagstiftning, lagförarbeten samt rättspraxis.⁸ Fokus för denna avhandling har främst varit lagförarbeten, rättspraxis samt doktrin.

Vidare har jag använt en komparativ metod och ett komparativt perspektiv för analysen, metoden innebar att det gjordes en jämförelse mellan det svenska och amerikanska rättssystemet. Metoden användes eftersom den gav möjlighet att förstå likheter och skillnader mellan rättssystemen, vilket varit nödvändigt vid besvarandet av frågeställningarna.⁹ Även argument ur den demokratiska idétraditionen har använts för att ge ett rättsfilosofiskt perspektiv.

USA har valts då landet är den enda större statsmakten som har fortsatt att motsätta sig förbud mot hatpropaganda.¹⁰ Nazistiska demonstrationer har valts då budskapet för många sätter demonstrationsfriheten på sin spets.

1.6 Forskningsläge

I den svenska doktrinen behandlas ämnet främst av Thomas Bull. Andra svenska forskare inom offentlighetsrätten berör inte demonstrationsfriheten i samma utsträckning. Den forskning som Bull har producerat är därmed

⁸ Kleineman s. 21; Trolle Önnersfors & Wenander s. 20.

⁹ Valguarnera s. 141.

¹⁰ Heinze s. 182 ff.

central för forskningsläget i Sverige idag. I USA är det till stor del rättsfall som kom under tidigare delen av och i mitten på 1900-talet som idag fortfarande utgör de läror vilka Supreme Court använder. Forskare som Frederick Schauer har dock nyligen utkommit med nytt material.

1.7 Material

Mycket av det material som använts rör de andra opinionsfriheterna, främst yttrandefriheten. Det är därmed viktigt att uppmärksamma läsaren på att då friheterna anses vara tätt sammanlänkande är materialet likväl relevant.¹¹

Mycket av det material som ligger till grund för uppsatsen har utgått från böcker och artiklar av Thomas Bull, då främst hans bok ”Mötes- och demonstrationsfriheten”. Boken utgör en gedigen sammanställning av rättsfall och litteratur och har tillsammans med förarbeten använts i stor utsträckning. För den amerikanska delen har mycket material hämtats ur domar och rättsfall, språket kan i de avsnitten till följd av enskilda domares språkbruk uppfattas som mer målande för läsaren än andra delar.

Det bör även nämnas att två argument ur den demokratiska idétraditionen av John Stuart Mill och Alexander Meiklejohn använts, vilka utgjort centralt och viktigt material för uppsatsen.

1.8 Disposition

Utöver det inledande kapitlet innehåller uppsatsen fem kapitel. Det andra kapitlet redogör för innebörden av demonstrationsfriheten i Sverige och USA, samt dess begränsningar. I kapitel tre presenteras två stycken argument för yttrandefrihet utifrån den demokratiska idétraditionen. Argumenten är väsentliga för att senare förstå kapitel fyra och fem. I kapitel fyra och fem redogörs för hur Sverige respektive USA legitimerar tillåtandet av nazistiska

¹¹ Zetterström s. 35 ff.

demonstrationer och hur våldsamma motdemonstrationer hanteras i respektive land. Kapitel sex utgörs av en sammanfattande analys och slutsats.

2 Demonstrationsfrihetens reglering

2.1 Sverige

2.1.1 Demonstrationsfrihet

Demonstrationsfriheten definieras i 2 kap. 1 § första stycket 4 regeringsformen som ”att var och en är mot det allmänna tillförsäkrad, frihet att anordna och delta i demonstrationer på allmän plats”. Den regleras där tillsammans med ett flertal andra fri- och rättigheter.

För att grundlagsskydd för demonstration ska föreligga krävs det att den hålls på allmän plats och att demonstrationen innefattar en åsiktsmanifestation och viss organisering.¹²

2.1.2 Begränsningar i regeringsformen

I 2 kap. 20 § första stycket 1 regeringsformen stadgas möjligheten att begränsa demonstrationsfriheten. Begränsningen får dock endast ske i den utsträckning som anges i 2 kap. 21 § och 24 § regeringsformen. 2 kap. 21 § regeringsformen innehåller generella skyddsregler gällande fri- och rättighetsbegränsande lagstiftning. Regleringen innehåller krav på att begränsning endast får göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Vidare så ska inte heller begränsningen sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Till sist ges ett diskrimineringsförbud avseende åskådning vilket innebär att demonstrationsfriheten inte kan begränsas enbart p.g.a. exempelvis politisk åskådning.

¹² Bull & Sterzel. s. 63 f. (kommentaren till regeringsformen 2 kap. 1 §).

Demonstrationsfriheten kan ytterligare begränsas i enlighet med 2 kap. 24 § regeringsformen, med hänsyn till trafik, ordning och säkerhet, rikets säkerhet eller för att motverka farsot.

2.1.3 Begränsningar i lag

Två begränsningar som skett i vanlig lagstiftning rörande demonstrationsfriheten som är av intresse för nazistiska demonstrationer samt våldsamma motdemonstrationer är de begränsningar som sker genom ordningslagen (1993:1617) samt bestämmelsen om *hets mot folkgrupp* som stadgas genom 16 kap. 8 § första stycket brottsbalken.

I 16 kap. 8 § första stycket brottsbalken stadgas:

”Den som i uttalande eller i annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning, döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år eller om brottet är ringa, till böter.”

I begreppet *uttalande eller i annat meddelande* ingår också indirekta åsiktsyttringar när de entydigt förmedlar ett visst budskap.¹³ En indirekt åsiktsyttring kan vara uppträdande i viss klädsel eller bärande av emblem.

Det kan röra sig om symboler som tydligt förknippas med Nazi-Tyskland, t.ex. svastika, där symbolernas budskap uttrycker missaktning av människor som inte tillhör den nordiska folkgruppen.¹⁴ Vidare anses demonstrationer vilka bl.a. innehåller Sieg-Heil-rop utgöra missaktning och hot mot folkgrupp.¹⁵ För att uttalandet eller meddelandet ska falla in under straffbestämmelsen krävs att missaktningen eller hotet är riktat mot en

¹³ Roos, Brottsbalk (1962:700) 16 kap. 8 §, Lexino 2017-07-14, 2017-11-21.

¹⁴ NJA 1996 s. 577 (på s. 582); RH 1997:53.

¹⁵ RH 1997:53.

folkgrupp samt att det rör sig om en anspelning på exempelvis trosbekännelse, nationellt eller etniskt ursprung.¹⁶

Inskränkningen avseende hets mot folkgrupp motiveras med att den är godtagbar i ett demokratiskt samhälle. Den ses som godtagbar av anledningen att ingen i ett demokratiskt samhälle ska kränkas eller hotas exempelvis p.g.a. dennes etniska härkomst. Vidare anses inskränkningen nödvändig för att skydda folkgrupper och inte som diskriminering av politisk uppfattning. Den utgör därmed en godtagbar rättighetsbegränsning enligt regeringsformen.¹⁷ Det måste vidare påpekas att hets mot folkgrupp inte utgör en bedömningsgrund för utgivande av demonstrationstillstånd.¹⁸

2 kap. 10 § första stycket ordningslagen ger möjlighet att förvägra demonstrationstillstånd om ordningen eller säkerheten riskerar att äventyras vid sammankomsten. Det är även möjligt att neka tillstånd om sammankomsten förväntas skapa säkerhets- och ordningsproblem i dess omedelbara omgivning till följd av sammankomsten.¹⁹

Polismyndigheten har även möjlighet att upplösa en demonstration om det vid sammankomsten uppkommer svårare oordning eller svårare oordning i demonstrationens omedelbara omgivning. Svårare oordning innebär att upplösning endast blir gällande vid upploppsliknande situationer, där exempelvis demonstranter, polis och allmänhet angrips med våld.²⁰

¹⁶ Prop. 2001/02:59 s. 23.

¹⁷ Bull & Heiborn (1999) s. 577 f.

¹⁸ Förvaltningsrätten i Göteborg, mål 10510-17 10517-17, dom 2017-09-25 s. 11 f.

¹⁹ Åberg s. 78 ff. (kommentaren till ordningslagen 2 kap. 10 §).

²⁰ Åberg s. 113 f. (kommentaren till ordningslagen 2 kap. 23 §).

2.2 USA

2.2.1 Demonstrationsfrihet

Den amerikanska yttrandefriheten garanteras i första tillägget (First Amendment) i rättighetsförklaringen (United States Bill of Rights).²¹ Yttrandefriheten anses tillhöra de fundamentala rättigheterna som skyddas från delstaternas inskränkningar genom fjortonde tillägget (Fourteenth Amendment).²² Demonstrationsfriheten inbegrips i yttrandefrihetsregleringen i första tillägget eftersom de anses oskiljaktiga.²³ När det redogörs för det amerikanska rättsläget kommer begreppet yttrandefrihet emellanåt att användas vilket med hänvisning till ovan inbegriper demonstrationsfriheten.

Yttrandefriheten är fundamental, men inte absolut. Avvägning sker mot andra skyddsvärda intressen.²⁴ Demonstrationsfriheten ingår i kategorin tal och handling (Speech plus), vilket innebär att yttrandet inte endast uttrycks verbalt utan till viss del inbegriper handlande.²⁵ Sådana handlingar som faller inom tal och handling anses inte lika skyddsvärda som rena ord, av anledningen att yttranden med fysiska uttryckssätt tenderar, till skillnad från verbala yttranden utan handlande, att hamna i konflikt med fler motstående samhällsintressen.²⁶

2.2.2 Begränsningar

Det finns en sorts yttranden som inte skyddas i första tillägget från delstaternas begränsningar, dessa är provocerande ord (Fighting words).²⁷ Det är sådana yttranden eller symboler som redan vid sitt dryftande vållar skada eller tenderar att hetsa till ett omedelbart brott mot freden. Sådana

²¹ Bull (1997) s. 48 f.

²² *Gitlow v. New York* s. 666.

²³ *Thomas v. Collins* s. 530.

²⁴ *Whitney v. California* s. 373.

²⁵ *Barron & Dienes* s. 428.

²⁶ *U.S. v. O'Brien* s. 376; Bull (1997) s. 171.

²⁷ Bull (1997) s. 186.

uttalanden anses vara av så litet socialt värde att värdet vägs ut av det samhällsliga intresset av ordning och moral.²⁸

För att ett yttrande idag ska falla inom gruppen provocerande ord krävs det att yttrandet riktas mot en specifik person eller specifik grupp.²⁹ Den snäva tolkningen beror på att yttrandefrihetens funktion är att bjuda in till tvister. Det menas vidare att yttrandefrihetens syfte tjänas när yttrandet inducerar till oro, skapar missnöje eller upprör folk till ilska.³⁰ Exempelvis anses inte symbolen svastika falla inom kategorin provocerande ord.³¹

2.2.3 Diskrimineringsförbud

Fjortonde tillägget innehar en regel om lika skydd (Equal protection). Syftet är att skydda individer från statlig diskriminering.³² Exemplifiering kan göras med att en person tillhörande en nynazistisk organisation direkt efter elfte september-attackerna sätter upp en skylt i sitt fönster med texten ”Skydda den amerikanska befolkningen – Islam ut ur USA”. Att med hjälp av statlig lagstiftning kriminalisera yttrandet i sig på grunden att rasistiska yttranden är illegala är förbjudet. Baserat på att innehållet utgör en allmän angelägenhet, eftersom budskapet berättar vad som ska göras för att förhindra framtida terroristattacker, samt att det medium som används är grundläggande för det demokratiska självstyret anses yttrandet vara en del av det offentliga samtalet.³³

Begränsning av yttrandefrihet får endast vara innehållsbaserad om det kan påvisas ett extraordinärt rättfärdigande vilket inbegriper statligt intresse. Sådant intresse kan inte utgöras av viljan att skydda en historiskt sett utsatt grupp:s mänskliga rättigheter däribland rätten att få leva i frid.³⁴ I USA är

²⁸ Chaplinsky v. New Hampshire s. 571 ff.

²⁹ Hess v. Indiana s. 107 f.

³⁰ Terminiello v. Chicago s. 4.

³¹ Village of Skokie v. Nat'l Socialist Party of America, Supreme Court of Illinois *615.

³² Bull (1997) s. 59 f.

³³ Weinstein s. 84 f.; City of Ladue v. Gilleo s. 54 f.

³⁴ Weinstein s. 84; R.A.V. v. City of St. Paul s. 394 ff.

ytranden likställda, vilket innebär att enligt första tillägget så är det mest rasistiska yttrandet likställt med argument för högre skatt.³⁵

³⁵ Police Dep't of Chicago v. Mosley s. 96; Meiklejohn s. 27; Weinstein s. 86.

3 Argument för yttrandefrihet

3.1 Mills sanningsargument

John Stuart Mills sanningsargument ger uttryck för tanken att allt nedtystande som sker av åsikter, oavsett åsiktens innehåll, får konsekvensen att sanningen kvävs eller försvagas. Försvagande av sanningen anses fel då sanning har ett särskilt högt värde. Mill menar istället att åsikter behöver möta motstånd och föras fram för ständig diskussion, annars riskerar de att stelna till fördomar eller dogmer. Föreligger yttrandefrihet får det konsekvensen att sanningen förverkligas i större omfattning än om yttrandefrihet inte skulle föreligga. Sanning bidrar vidare till ökad kunskap vilket leder till större framsteg, vilket i sin tur ger förutsättningar för att individer samt samhället i stort ska få uppleva lycka och nytta.³⁶

Mill menar att det är mer sannolikt att idéer vilka är mer sanna framträder om staten låter det finnas en fri marknadsplats för idéer än om den trycker undan idéer som staten anser farliga eller falska. Att kunna välja falska idéer utgör inte ett hinder för den fria marknadsplatsen.³⁷ Den fria marknadsplatsen kommer istället leda till att de bästa idéerna kommer besegra de som är mindre värda.³⁸

³⁶ Mill s. 59; Petäjä s. 41 f., s. 44.

³⁷ Mill s. 59 ff.; Bull (1997) s. 327 f.

³⁸ Barron & Dienes s. 226.

3.2 Meiklejohns demokratiargument

Alexander Meiklejohns argument för yttrandefrihet bygger på förutsättningen att demokrati är den accepterade styrelseformen.³⁹ Hans argument är en variation på Mills sanningsargument men dess omfång är smalare, då argumentet främst riktar in sig på politiska åsikter med ett offentligt intresse.⁴⁰ Enligt Meiklejohn utgår det demokratiska styret från folket där de som styr demokratin ska ses som tjänare till folket. För att det demokratiska styret ska kunna utgå från folket måste de dock ha tillgång till relevant information. Utan information är det inte möjligt för medborgarna att kritisera beslut eller ta ställning till om besluten är acceptabla.⁴¹

Meiklejohn anser att ingen ska bli förvägrad sin rätt att yttra sig för att yttrandet är oförståndigt eller orättvist eftersom grunden för den självstyrande processen är en marknadsplats där idéer är likställda. När människor ska styra sig själva så innebär det att de själva ska bestämma vad som är vist och ovist, vilket innebär att även ovisa och farliga idéer måste få höras precis som visa och ofarliga idéer.⁴²

³⁹ Schauer (1982) s. 35.

⁴⁰ Petäjä s. 68.

⁴¹ Meiklejohn s. 25 f.; Schauer (1982) s. 38.

⁴² Meiklejohn s. 27f.

4 Sverige

4.1 Argumenten rörande nazisters rätt att demonstrera

4.1.1 Regeringsformen

Demonstrationsfriheten utgör en av demokratis hörnstenar och den spelar en väsentlig roll som politiskt uttrycksmedel. Den utgör även ett starkt allmänintresse och värdefullt komplement till de andra opinionsfriheterna, då den är lättillgänglig, billig, direkt och effektiv. I förarbetena poängteras även att speciellt dåtidens ungdom upplevde de traditionella vägarna för att kunna påverka opinionsbildningen otillräckliga och valde därför demonstrationer som ett redskap för att föra fram sina åsikter på ett mer slagkraftigt sätt.⁴³

Demonstrationsfriheten har en grundläggande betydelse för den fria åsiktsbildningen, och har därför ett särskilt starkt skydd.⁴⁴ Fri åsiktsbildning utan myndigheters inblandning ses som en garanti för demokratins fortlevnad.⁴⁵ När det i förarbetena slås fast att den fria åsiktsbildningen utgör en av grundvalarna för det svenska folkstyret så ger bestämmelsen uttryck för att om inte de enskilda medborgarna har en vidsträckt frihet att ta del av opinionsbildningen genom exempelvis demonstrationer, så är det demokratiska styrelseskicket endast en tom form.⁴⁶ Skyddet föreligger därför oavsett vem som anordnar demonstrationen eller vilka åsikter som förs fram vid den.⁴⁷ Att fri åsiktsbildning utgör en av grundvalarna i en demokrati kan direkt kopplas samman med Meiklejohns demokratiargument.⁴⁸

⁴³ Prop. 1970:125 s. 53.

⁴⁴ Prop. 1975/76:209 s. 103.

⁴⁵ Hatets språk s. 1.

⁴⁶ SOU 1975:75 s. 89.

⁴⁷ JO 2000/01 s. 75 (på s. 89).

⁴⁸ Bull (2016) s. 398.

Vidare är yttrandefrihetens syfte att möjliggöra obehagliga och obekväma åsikter. Det konstitutionella skyddet för demonstrationsfrihet syftar till att mildra eller hindra sådana reaktioner mot obehagliga åsikter som annars skulle ses som nödvändiga och vilka förefaller naturliga.⁴⁹

Bull menar att rätten att yttra sig utgör en förutsättning för demokratin, utan yttrandefriheten kan inte heller rösträtten, vilken är central för demokratin, användas på ett adekvat sätt eftersom väljarna inte har tillgång till de olika politiska alternativ som finns. Enda sättet för medborgarna att erhålla den information som är väsentlig för deras röstande är genom en marknadsplats för idéer, vilket talar för att rätten skall innefatta så många olika yttranden som möjligt, oavsett vilket innehåll yttrandet bär på.⁵⁰ Demonstrationsfriheten är ett verktyg som ska hjälpa medborgaren att upptäcka ny kunskap och förhålla sig till samhället i övrigt.⁵¹ Detta kan sammanfattas som att för att ett styrelseskick ska kunna anses demokratiskt så är friheten att ta del i samhällets opinionsbildning en nödvändig förutsättning.⁵² I förarbetena anges även att det grundlagsstadgade förbudet mot åsiktsdiskriminering ger uttryck för den grundläggande värderingen i samhället att ingen enbart med hänvisning till dennes åsikter ska få uppleva ingrepp i sina medborgerliga rättigheter.⁵³

4.1.2 Hets mot folkgrupp

Argumenten för fri åsiktsbildning måste ställas mot argumenten för regleringen av hets mot folkgrupp eftersom regleringen kan aktualiseras till följd av nazistiska demonstrationer.⁵⁴ I förarbetena anses det vara en svår och känslig avvägning mellan å ena sidan utrymmet för den allmänna debatten och möjligheten att kritisera och å andra sidan den etniska gruppens behov av skydd från nedsättande yttranden.⁵⁵

⁴⁹ Bull (2016) s. 388 f.

⁵⁰ Bull (1997) s. 372 f.

⁵¹ Bull (2003) s. 204.

⁵² Prop. 1975/76:209 s. 83.

⁵³ Ibid s. 39.

⁵⁴ RH 1997:53.

⁵⁵ Prop. 1986/87:151 s. 107 f.

Det diskuteras vidare att invandrarfientlig verksamhet inte förebyggs bäst genom straffbeläggning utan genom fri opinionsbildning, information och upplysning. Straffbestämmelsen hets mot folkgrupp får inte utgöra hinder för den sakliga debatt som behövs för att få förståelse och kunskap om invandrares förhållande, för att motverka rasism eller innebära ett hinder mot den fria åsiktsbildningen.⁵⁶ Sådana påståenden som bäst bemöts i en fri och öppen debatt bör vidare inte kriminaliseras.⁵⁷

Mot intresset av att ha en fri samhällsdebatt är som ovan nämnt intresset av att värna om gruppers och enskildas värdighet och integritet.⁵⁸ När det under 1940-talet diskuterades vad som kunde vara en bärkraftig grund för kriminalisering anfördes att avgörande vikt skulle läggas vid att hetspropaganda stred mot vår civilisations grundvalar samt att det anstötliga i propagandan var att människovärdet kränktes. En nazistisk propaganda där vissa ansågs mindervärdiga innefattade ett så stort mått av anstötlighet att det menades att trots yttrandefrihetens värde inte borde möta någon principiell betänklighet att kriminalisera propagandan.⁵⁹

I förarbeten menas vidare att hets mot folkgrupp är straffvärt ur flera synpunkter. Dels att det kan leda till lidande för den förföljda folkgruppen dels motsättningar som kan äventyra säkerhet och ordning i Sverige. Dels att detta kan leda till förföljelse och utrotning av den minoritet som propagandan rör. Propagandan är i sig straffvärd eftersom dess syfte är att åstadkomma oförtjänt lidande för den förföljda folkgruppen.⁶⁰ Vidare framhölls att regleringen utgjorde en nyttig beredskapsåtgärd för den antisemitiska våg som under 1940-talet drog fram över stora delar av världen.⁶¹

⁵⁶ Prop. 1986/87:151 s. 107 f.

⁵⁷ Prop. 2001/02:59 s. 35.

⁵⁸ Prop. 1986/87:151 s. 107 f.

⁵⁹ Prop. 1948:80 s. 445 f.

⁶⁰ Ibid s. 443.

⁶¹ Prop. 1948:80 s. 448.

4.2 Våldsamma motdemonstrationer

4.2.1 Skydd från det allmänna

Demonstrationsfriheten är endast reglerad gentemot det allmänna och inte emot andra enskilda. I regeringsformens förarbeten uppkommer dock ett flertal invändningar från remissinstanser mot att demonstrationsfriheten endast innebär ett skydd mot det allmänna. Där en remissinstans menar att de grundläggande politiska rättigheterna också är i behov av skydd från enskilda. Medborgarrättsrörelsen menar att enskilda inte ska ha möjligheten att på eget bevåg beröva andra medborgares deras rättigheter, som t.ex. att störa demonstrationer. I frågan tar Amnesty Internationals svenska sektion upp att det emellanåt är minst lika viktigt med ett skydd mot enskilda som från staten.⁶²

Juridiska fakulteten i Lund menar i sitt remissyttrande att staten ska ha en skyldighet att garantera den enskildes mötesfrihet i förhållande till andra enskilda och inte endast i förhållande till det allmänna, då det i en rättsstat endast är staten som bör ha monopol på maktmedlen och ska ha en ovillkorlig skyldighet att ge den angripne sitt fulla stöd.⁶³

4.2.2 Vid sammankomsten eller demonstrationen

Möjligheterna till begränsningar utifrån ordning och säkerhet i 2 kap. 24 § regeringsformen stadgas i samband med formuleringen *vid sammankomsten eller demonstrationen* vilket tolkas som att myndigheter kan tillåta ingrepp mot en demonstration även i de fall det inte är demonstrationen i sig som orsakar oordning.⁶⁴

⁶² Prop. 1975/76:209 s. 191 f.

⁶³ Ibid s. 233.

⁶⁴ Bull & Sterzel s. 98 f. (kommentaren till Regeringsformen 2 kap. 24 §).

Det gjordes tidigare en annan tolkning av begreppet vid sammankomsten eller demonstrationen som kan exemplifieras med en ämbetsberättelse från Justitieombudsmannen 1983. I ämbetsberättelsen rörde det sig om huruvida en ordningsstörning som kom av hög ljudvolym från en rockkonsert kunde anses ske vid sammankomsten. I ämbetsberättelsen klagade ett flertal närboende på den höga ljudvolymen men Justitieombudsmannen bedömde att det störande ljudet skulle ses som att det skedde som en följd av sammankomsten, och inte vid sammankomsten. Det fick till följd rockkonserten inte kunde upplösas.⁶⁵

Ämbetsberättelsen ledde till att Justitiedepartementet skrev en promemoria med en mer generös tolkning. Begreppet vid sammankomsten eller demonstrationen ska härnäst tolkas på sådant sätt att demonstrationsfriheten inte bara ska begränsas med hänsyn till ordningen och säkerheten i själva sammankomsten.⁶⁶ Istället ska hänsyn tas även till sammankomstens omedelbara närhet, om störningarna är en direkt följd av sammankomsten.⁶⁷

I SOU:n som skrevs i anslutning till promemorian uppgavs att allmän sammankomst innehållandes exempelvis gatamusik vilken för de kringboende var uppenbart störande inte alls kunde upplösas om inte själva sammankomsten i sig ledde till svårare oordning.⁶⁸ Bakgrunden var det ”musikaliska oväsen” som gatamusikanter vid tidpunkten genererade i Gamla stan i Stockholm.⁶⁹ I propositionen fördes argumentation för att uttrycket vid sammankomsten eller demonstrationen borde omfatta ordningsproblem som uppstår i demonstrationens omedelbara omgivning, såsom vid spelandet av gatamusik.⁷⁰

⁶⁵ JO 1983/84 s. 85.

⁶⁶ PM, Dnr 1862-85 s. 2.

⁶⁷ Ibid s. 4.

⁶⁸ SOU 1985:24 s. 292.

⁶⁹ JuU 1984/85:3 s. 1.

⁷⁰ Prop. 1986/87:151 s. 182 f.

Det föreligger ett flertal problem med den nya tolkning som kommer på 1980-talet. Dels att tolkningen särskiljer sig från den vanliga uppfattningen att grundlagstolkning ska vara restriktiv avseende rättighetsbegränsningar. Dels att tolkningen leder till att även helt fredliga demonstrationer kan begränsas p.g.a. den störning omgivningen orsakar. Det kan vidare ifrågasättas huruvida en arg majoritet ska erhålla stöd från rättssystemet när det kommer till nertystande av minoriteter som anses oönskade.⁷¹

I doktrin menas dock att nekande av demonstrationstillstånd p.g.a. oroligheter i omgivningarna endast bör ske i undantagsfall och när det är omöjligt att förebygga oroligheter. Demonstrationstillstånd bör inte förvägras endast baserat på förväntade angrepp från motdemonstranter. Inte heller ska bristande resurser inom polismyndigheten ges en självständig betydelse när det görs en tillståndsprövning.⁷²

4.2.3 Rättsfall

I NMR-demonstrationen i Göteborg den 30 september 2017 ansågs den av NMR önskade färdvägen olämplig ur ett operativt säkerhetsperspektiv, då det längs den ansökta färdvägen bedömdes svårt att upprätthålla ordning och säkerhet och skydda demonstranter och allmänhet från motdemonstranter. P.g.a. tidigare erfarenheter bedömdes det sannolikt att fysiska angrepp kunde ske mot demonstrationen. Alternativ färdväg föreslogs då ansökt väg inte kunde hållas säker ens med stor nationell polistillförsel.⁷³

Det menades att det skydd som förelåg för demonstrationsfriheten endast i rena undantagsfall skulle vara beroende av andras agerande.⁷⁴ I ljuset av de fysiska angrepp som uppstått vid tidigare demonstrationer konstaterade förvaltningsrätten att NMR hade sökt tillstånd för en dag då både Bokmässan och den judiska högtiden Jom Kippur pågick, samt att det rörde en lördag då

⁷¹ Bull (1997) s. 509 f.

⁷² Åberg s. 78 ff. (kommentaren till Ordningsslagen 2 kap. 10 §).

⁷³ Förvaltningsrätten i Göteborg, mål 10510-17 10517-17, dom 2017-09-25 s. 13.

⁷⁴ Förvaltningsrätten i Göteborg, mål 10510-17 10517-17, dom 2017-09-25 s. 16; Bull (1997) s. 552, vilken förvaltningsrätten refererar till.

många människor vanligtvis besökte innerstaden. Tillsammans innebar det ett sådant undantagsfall då beaktande av ordning och säkerhet ur annat än själva demonstrationståget behövde göras.⁷⁵

Förvaltningsrätten konstaterade vidare att hänsyn inte kunde tas till Judiska Församlingens verksamhet då religionsfrihet inte hade en överordnad betydelse vid tillståndsbedömningen. Hänsyn togs inte heller till att demonstrationen kunde utgöra brott mot hets mot folkgrupp, utan endast till ordning och säkerhet.⁷⁶ Kammarrätten fastslog förvaltningsrättens dom med viss tidsjustering.⁷⁷

I september 1993 ansökte 30-novemberföreningen i Lund om demonstrationstillstånd, ansökan avslogs med hänsyn till allmän ordning. Eftersom 30 novemberfirandet tidigare år visat att deltagare inte kunde skyddas ens med rimlig polisinsats. Regeringen fann att det p.g.a. det starka skydd demonstrationsfriheten hade tillsammans med de givna anledningarna inte utgjorde tillräckliga skäl att förvägra demonstrationstillstånd. Regeringen menade dock att Polismyndigheten i Lund var de som gav villkoren för tillståndet.⁷⁸ Polismyndigheten fastställde sedan villkoret att 30-novemberföreningen endast tilläts en stillastående demonstration på Klostergårdens idrottsplats och inte inne i centrala Lund.⁷⁹

I Kammarrätten i Stockholm 1998 avslogs Konservativa partiet/Ny Demokratis ansökan om demonstrationstillstånd den förste maj. Avslaget berodde på sökandes kopplingar till nazism och att nazistiska demonstrationer i normalfallet medförde våldsamma motdemonstrationer samt att det befarades att det skulle ses som en provokation i sig om de tilläts demonstrera just den förste maj.⁸⁰

⁷⁵ Förvaltningsrätten i Göteborg, mål 10510-17 10517-17, dom 2017-09-25 s. 16 f.

⁷⁶ Ibid s. 10 f.

⁷⁷ Kammarrätten i Göteborg, mål 5083-17 5084-17, dom 2017-09-25.

⁷⁸ Regeringsbeslut 1993-09-23, beslut 1993-09-23, s. 1 ff.

⁷⁹ Regeringsbeslut 1993-11-18, beslut 1993-11-18 s. 1 f.

⁸⁰ Kammarrätten i Stockholm, mål 3505-1998, dom 1998-04-30.

5 USA

5.1 Argumenten rörande nazisters rätt att demonstrera

Domaren Oliver Wendell Holmes är den som har formulerat det som idag är argumenten vilka gör att nazistiska demonstrationer tillåts i USA. Hans argument bygger på sanningsargumentet vilket redogjordes för i kapitel tre men som i detta avsnitt presenteras utifrån amerikansk praxis. Holmes menar att grunden för den amerikanska konstitutionen är att eftersträvandet efter det goda nås bättre genom ett fritt utbyte av idéer, där det bästa sättet att testa sanningen är att se om den blir accepterad i konkurrensen på marknadsplatsen. Holmes menar vidare att det ska föreligga en vaksamhet mot att förhandsgranska avskyvärda och destruktiva åsikter, samt att så länge inte yttrandet innebär ett överhängande hot vilket gör att en förhandsbedömning är nödvändig för att rädda landet, så ska inte förhandsbedömning ske.⁸¹ Eftersom yttrandefrihetens funktion är att frigöra människor från banden av irrationella rädslor.⁸²

En väl fungerande marknadsplats för idéer är utifrån Holmes perspektiv det som i sista hand försäkrar den rätta utvecklingen av samhället, oavsett vad den utvecklingen leder till.⁸³ Yttrandefrihet utgör ett oundgängligt medel i upptäckten och spridningen av sanningen samt att diskussion vanligen erbjuder tillräckligt skydd mot skadliga läror spridning.⁸⁴

⁸¹ Abrams v. United States s. 629 ff.

⁸² Whitney v. California s. 376.

⁸³ Ingber s. 3.

⁸⁴ Whitney v. California s. 274.

Enligt tillämpningen av första tillägget finns inga falska idéer. Oavsett hur skadlig en åsikt anses vara så ligger inte ansvaret för dess tillrättavisning på domaren, utan i konkurrensen med andra idéer.⁸⁵

När doktrinen om en fri marknadsplats hade rotat sig i den amerikanska rättstraditionen så tillkom utöver att marknadsplatsen var behövlig i sökandet för sanning och kunskap, demokratiargumentet. För en effektiv demokrati krävs det att medborgarna vars beslut styr verksamheten är intelligenta och informerade, då det största hotet mot frihet är en ignorant befolkning.⁸⁶ Motverkande av fara och osäkerhet anses ligga i möjligheten att fritt diskutera antagna klagomål och föreslagna botemedel och att det användbara botemedlet för ondskefulla råd är goda råd. Det föreligger en tro på kraften i att resonera och tänka logiskt genom offentlig diskussion.⁸⁷

5.2 Våldsamma motdemonstrationer

5.2.1 Klar och påtaglig fara

Yttranden vid demonstrationer som är av sådant innehåll att de kan förarga eller skrämja åskådare vid demonstrationer bedöms ofta utifrån läran om klar och påtaglig fara (Clear and present danger), det är endast yttranden som innebär klar och påtaglig fara för allvarliga konsekvenser som är tillåtna att begränsa.⁸⁸

Dagens syn på läran bygger till stor del på hur Supreme Court dömde i fallet *Brandenburg v. Ohio*.⁸⁹ I fallet, vilket rörde ett Ku Klux Klan möte där det talades nedsättande om bl.a. judar och uppmanades att med våldsamma medel hämnas statsmakten, anfördes att begränsande lagstiftning som inte lyckades dra distinktionen mellan en abstrakt diskussion rörande exempelvis det nödvändiga användandet av våld och det faktiska förberedandet i en grupp

⁸⁵ Ingber s. 7.

⁸⁶ *Whitney v. California* s. 375.

⁸⁷ *Ibid* s. 375 f.

⁸⁸ Bull (1997) s. 188.

⁸⁹ *Ibid* s. 199.

för våldsamma handlingar stred mot yttrandefriheten. Första tillägget innebär därmed ett förbud mot att förbjuda uttalanden som inte är avsedda att leda till omedelbara eller möjliga våldshandlingar. Sammanfattningsvis så krävs det för att ett ingripande ska ske att det föreligger en fara för tanklöst och omedelbart olagligt agerande, uppmaning till sådant agerande från talaren samt en faktisk möjlighet att agerandet realiserar.⁹⁰

5.2.2 Fientliga åhörare och häcklarens veto

Dagens problematik med demonstrationer är sällan att demonstrationens talare vill få sina åhörare att vidta olagliga åtgärder eller att fientliga åhörare (Hostile audience) enbart skriker och protesterar tills talaren tystas.⁹¹ Istället är problemet att de fientliga åhörarna också hotar om eller tar till våld.⁹² Häcklarens veto (Heckler's veto) är ett begrepp inom den amerikanska konstitutionella rätten som används för att beskriva dessa situationer. Häcklarens veto är med andra ord ett begrepp för att beskriva det problematiska i att en fientlig majoritet genom sin uppenbarelse kan tysta ner en minoritet vars åsikter är allmänt föraktade eller obekväma.⁹³

I rättsfallet *Feiner v. New York* från 1951 hölls ett tal där en man provocerade vita mot svarta. Till slut greps mannen, för att hindra potentiellt bråk från de fientliga åhörarna. Domen slog fast att polisen inte kunde användas för att förtrycka impopulära idéer, men att när en talares tal gjorde att fara för större oordning var nära förestående kunde polisen stoppa talaren.⁹⁴ Skiljaktig domare menade att domen i praktiken fick konsekvensen att talare tillhörande den provocerande minoriteten kunde bli nertystade.⁹⁵

Det står klart genom de domar som kommer efter *Feiner v. New York* att ingripande av polis inte till en början eller i förväg kan ske av en talare. Inte

⁹⁰ *Brandenburg v. Ohio* s. 447 ff.; Bull (1997) s. 198 f.

⁹¹ *Brandenburg v. Ohio* s. 445; Schauer (2017) s. 10.; *Feiner v. New York*.

⁹² Schauer (2017) s. 10.

⁹³ Bull & Heiborn (1996) s. 336.

⁹⁴ *Feiner v. New York* s. 321.

⁹⁵ *Feiner v. New York* s. 328.

heller kan en delstat åtala en person på grunden att talarens tal har orsakat reaktionerna hos de fientliga åhörarna.⁹⁶ Om så hade skett hade häcklarens veto förelegat, vilket hade inneburit en tillåtelse av att de som demonstrerar mot minoritetens demonstrationsrätt kan stoppa minoriteten från att tala.⁹⁷ Fientliga åhörare utmanar på det sättet yttrandefrihetens legala och sociala regler vilka skyddar talaren.⁹⁸

Numera finns det väldigt små möjligheter att begränsa demonstrationsfriheten med hänvisning till att det rör sig om fientliga åhörare eller provocerande ord, eftersom läran om klar och påtaglig fara medför en stark begränsning i möjligheten att ingripa mot yttranden med hänvisning till fientliga åhörare. Därmed inkluderas även det som upprör och provocerar människor i första tilläggets skydd.⁹⁹

Det föreligger ett starkt konstitutionellt motstånd mot beaktande av häcklarens veto. Exempelvis är inte en restriktion som rör tid, plats och uppförande för en demonstration, som görs på grunden av ett verkligt hot från en fientlig åhörarskara en godtagbar restriktion. Omdirigering av en demonstrations önskade väg anses förvägra demonstranterna en möjlighet att sprida sitt budskap. Vidare ses det potentiella våldet vid demonstrationen som en kostnad som en funktionell demokrati är tvungen att bära.¹⁰⁰

5.2.3 Rättsfall

Nazistiska National Socialist Party of America ansökte 1977, om att få marschera genom Skokie, Illinois. Det menades att anledningen till valet av plats var samhällets stora judiska befolkning, där flera hundra invånare var överlevare från koncentrationsläger.¹⁰¹

⁹⁶ Schauer (2017) s. 10; *Jmf Gregory v. city of Chicago* s. 394.

⁹⁷ Schauer (2017) s. 10.

⁹⁸ *Ibid* s. 19.

⁹⁹ Bull (1997) s. 205.

¹⁰⁰ *Christian Knights of KKK Inc v. District of Columbia* * 224 f.

¹⁰¹ *Village of Skokie v. National Socialist Party of America*, Appellate Court of Illinois s. 282; Schauer (2017) s. 3.

Domstolen konstaterade att det förelåg en påtaglig risk att demonstrationen skulle bli fysiskt attackerad. Enligt domstolen var det tydligt att möjligheten att ta hänsyn till våldsutövande åskådare var otillåtet. Hotet kunde inte avgöra huruvida demonstrationstillstånd skulle få föreligga. Inte heller fick åsikter förbjudas enbart för att åsikterna var stötande. Om hänsyn togs till det innebar det att nyttjandet av de konstitutionella rättigheterna dikterades av de som var redo att ta till våld mot demonstrationen.¹⁰²

Deltagarna till demonstrationen önskade bära svastikor. Domstolen menade att de starka känslor svastikan väckte inte rättfärdigade inskränkandet av dess användande, då svastikan var en symbolisk handling inom yttrandefriheten.¹⁰³

¹⁰² Village of Skokie, v. National Socialist Party of America, Appellate Court of Illinois s. 287.

¹⁰³ Village of Skokie v. Nat'l Socialist Party of America, Supreme Court of Illinois *615 f.

6 Analys och slutsats

6.1 Vad skiljer sig åt och vilka likheter finns i USA och Sveriges argument kring nazistiska demonstrationer?

Det har tidigare redogjorts för Mills sanningsargument, vilket är ett argument som används både den i svenska och amerikanska argumentationen, om än i klarare ordalag i den amerikanska argumentationen. Svenska förarbeten ger uttryck för Mills sanningsargument när de uttrycker att det bästa sättet att bemöta invandrarfientlig verksamhet är genom fri opinionsbildning, upplysning samt information.¹⁰⁴ Samtidigt som den svenska lagstiftningen till viss del bejaktar Mills sanningsargument, görs en åtskillnad på argument, där argument som bäst bemöts i en debatt är sådana som inte ska omfattas av kriminaliseringen hets mot folkgrupp. Medan påståenden där människor anses mindre värda inte omfattas av fri åsiktsbildning.

I USA å andra sidan menas det att inom tillämpandet av första tillägget inte finns några falska idéer. Oavsett hur skadlig en idé anses vara så ligger ansvaret på att tillrättavisa idéen på den konkurrens mellan idéer som finns på marknadsplatsen och inte på statliga domare eller jurys. Förhoppningen är att konkurrensen skapar en mer kapabel befolkning i sökandet efter sanningen och att yttrandefriheten är ett oundgängligt verktyg i sanningssökandet.¹⁰⁵

Utöver Mills sanningsargument går det även att utläsa Meiklejohns demokratiargument. Eftersom det konstateras att demonstrationsfriheten i Sverige anses ha en uppenbart grundläggande betydelse för den fria åsiktsbildningen, och att den fria åsiktsbildningen utgör en garanti för

¹⁰⁴ Avsnitt 4.1.1.

¹⁰⁵ Avsnitt 5.1.

demokratins överlevnad, då demokratin annars endast blir en tom form. Argumentet att fri åsiktsbildning tillsammans med rösträtt utgör grundvalarna för folkstyret, kan liknas med det Meiklejohn menar. Att för att det demokratiska styret ska kunna utgå från folket krävs det att folket har tillgång till relevant information.¹⁰⁶ I USA används Meiklejohns demokratiargument som ytterligare en anledning till den fria marknadsplatsen. Där menas det att det största hotet mot frihet och demokrati är en ignorant befolkning vilket talar för att det ska föreligga en oreglerad möjlighet att uttrycka sina åsikter genom demonstrationer.

Det kan utifrån ovan konstateras att USA har en stark tro på att det är konkurrensen på marknadsplatsen som kommer att trycka undan idéer vilka anses skadliga. I USA är det därför inga problem att det finns nazistiska demonstrationer eftersom när dessa idéer luftas på marknadsplatsen kommer de om de finns skadliga att möta motstånd. Därtill konstateras det också att enligt tillämpningen av första tillägget inte finns några falska idéer.¹⁰⁷ I Sverige finns inte samma förtröstan till marknadsplatsens möjlighet att stävja skadliga idéer. Regleringen hets mot folkgrupp kan ses som ett skyddsnät för de idéströmningar vilka marknadsplatsen inte själv klarar av att stävja.

I den svenska rätten går det vidare att utläsa en annan principiell diskussion som inte tillmäts något värde i amerikansk rätt. Där det i svensk rätt menas att nazistisk propaganda, där vissa människor anses mindervärdiga är så pass anstötlig att den trots den fria åsiktsbildningen inte finns någon principiell betänklighet att förbjuda den. I Sverige anses således människovärdet vara ett värde vilket väger tyngre än den fria åsiktsbildningen, och att propaganda vilken kränker människovärdet strider mot grundvalarna för vår civilisation.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Avsnitt 4.1.1.

¹⁰⁷ Avsnitt 5.1.

¹⁰⁸ Avsnitt 4.1.2.

I amerikansk rätt kan inte demonstrationsfriheten begränsas p.g.a. intresset att vilja skydda en historiskt utsatt grupps mänskliga rättigheter. Istället är nazistiska uttalanden vilka tydligt uttrycker en nedvärdering av människovärdet för vissa grupper likställda med yttranden som exempelvis argument för högre skatt.¹⁰⁹ Den diskussion som förs i Sverige är med andra ord inte relevant i USA där ansvaret för tillrättavisandet av åsikten inte ligger på domare, utan istället i konkurrensen på marknadsplatsen. I Sverige faller dock vissa yttranden av sådana åsikter inom bestämmelsen för hets mot folkgrupp. Även om bestämmelsen inte ger möjlighet till så kallad förhandscensurering så är ändå sådana yttranden straffbelagda.¹¹⁰ Argument utifrån människovärdet får därmed anses erhålla betydande vikt vid tillämpandet av demonstrationsfriheten i Sverige.

Sammanfattningsvis är tron på den fria marknadsplatsen i steget att finna sanningen och att det är nödvändigt för demokratin med fri åsiktsbildning något som förenar Sverige och USA. I Sverige så har det ändock konstruerats en lägsta nivå för vad som lagligt får uttryckas vid en demonstration. I svenska förarbeten går det därmed att se att det föreligger en tro på den fria marknadsplatsen, men samtidigt att människovärdet beaktas, och att det finns en rädsla för att nazistisk propaganda inte kommer att kunna konkurreras ut på marknadsplatsen utan istället leda till förföljelse och utrotning.

I USA beaktas inte kränkning av människovärdet samtidigt som det föreligger en större tilltro på att skadliga idéer kommer konkurreras ut. Att bärandet av svastikor i en demonstration faller inom första tilläggets skydd, medan det i Sverige kan falla under hets mot folkgrupp konkretiserar skillnaden mellan de två rättssystemen.¹¹¹

¹⁰⁹ Avsnitt 2.2.3.

¹¹⁰ Avsnitt 2.1.3.

¹¹¹ Avsnitt 2.2.2.; 2.1.3.

6.2 Inskränkts demonstrationsfriheten och demonstrationsfrihetens syfte genom våldsamma motdemonstrationer?

I Sverige kan vi se att det i förarbetena diskuteras att demonstrationsfriheten endast är reglerad gentemot det allmänna. Då staten är den som ska inneha monopolet på maktmedlen i en rättsstat får det anses logiskt att skyddet är reglerat gentemot just det allmänna.¹¹² Utan ett skydd mot det allmänna så kan den fysiska marknadsplatsen såsom gator och torg inte ens beträdas, då staten skulle ha möjlighet att med maktmedel fysiskt stoppa demonstrationer. Å andra sidan om inte rättigheterna är skyddade gentemot andra enskilda föreligger en risk för att den fysiska marknadsplatsen försvinner för vissa avskydda åsikter och grupperingar.

Den omtolkning som görs under 1980-talet av bestämmelsen vid sammankomsten eller demonstrationen, är ur detta perspektiv problematisk. Då den eventuellt främst försöker få bukt med att störande gatumusik, men de facto innebär att ordningsstörningar vilka inte kommer från demonstrationståget i sig utan som kommer från omgivningen kan tas i beaktande.¹¹³ Det innebär att fredliga demonstrationer men med för omgivningen provocerande budskap, såsom nazistiska budskap kan komma att begränsas till följd av omgivningens ordningsstörningar som t.ex. den icke tillståndsgivna demonstrationen i Stockholm.

Å andra sidan anger både doktrin och nyare praxis att omgivningens ordningsstörningar inte bör utgöra skäl för att förvägra demonstrationstillstånd eller upplösning av demonstration. Motdemonstranternas ordningsstörningar tas dock i beaktande vid exempelvis färdväg av demonstrationer som i målet rörande NMR-demonstrationen i Göteborg hösten 2017. Där tas i färdvägsbedömningen hänsyn till

¹¹² Avsnitt 4.2.1.

¹¹³ Ibid.

omgivningens potentiella fysiska agerande, domen anger dock att det utgör ett särskilt undantagsfall. Samtidigt som en stillastående demonstration godkändes i utkanten av Lund 1993 p.g.a. det tumult från motdemonstranter som orsakats tidigare år.¹¹⁴ Det får ifrågasättas huruvida en sådan begränsning verkligen främjar demonstrationsfrihetens syfte, fri åsiktsbildning. Vidare kan det ifrågasättas om det kan anses att demonstrationen ens har inträtt på marknadsplatsen för fria idéer när den inte får genomföras i stadens centrala delar som önskat, då demonstrationen p.g.a. den tilldelade platsen inte får det genomslag den syftar till.

I USA är en restriktion om tid, plats och uppförande inte en giltig restriktion. Istället anses våld vara en kostnad som en funktionell demokrati måste bära.¹¹⁵ I fallet om Skokie menar domstolen att hotet om våld inte är något som får beaktas. Inte heller omdirigering av önskad färdväg är tillåtet.¹¹⁶ Det får därmed ifrågasättas om sådana begränsningar som görs i Sverige för att undvika våld från motdemonstranter skulle vara giltiga i USA. I USA tas inte argument om ordning i alls lika stort beaktande som i Sverige, då det endast är sådana yttranden som faller inom läran om klar och påtaglig fara som beaktas.¹¹⁷ Att demonstrationsfrihetens syfte och nazisters demonstrationsfrihet kan komma att begränsas till följd av våldsamma motdemonstrationer får därmed anses mindre troligt i USA.

Med tanke på att demonstrationsfriheten i Sverige är så fundamental för demokratins överlevnad, och viktig för att låta även de minst bemedlade komma till tals, är det djupt problematiskt när ordningsstörningar vilka inte kommer från demonstrationen själv tas i beaktande. Att det dessutom möjliggörs p.g.a. att myndigheter hade svårt att få bukt med störande gatumusik är oroande, då det indikerar att vidgningen av begreppet inte är utarbetat utifrån demonstrationsfrihetens centrala roll i demokratin.¹¹⁸ Att det

¹¹⁴ Avsnitt 4.2.3.

¹¹⁵ Avsnitt 5.2.2.

¹¹⁶ Avsnitt 5.2.3.

¹¹⁷ Avsnitt 5.2.1.

¹¹⁸ Avsnitt 4.2.2.

i rättsfallet från NMR-demonstrationen i Göteborg anføres att begränsning endast ska ske i undantagsfall är inte en försäkran om att beaktande av våldsamma motdemonstrationer inte kommer få en ännu större påverkan på demonstrationsfriheten i framtiden. Speciellt med tanke på att de begränsningar av demonstrationsfriheten som gjordes i Lund och Stockholm gjordes utifrån samma tolkning som den vid NMR-demonstrationen i Göteborg.¹¹⁹

6.3 Slutsats

Att den svenska lagstiftningen på detta sätt öppnar för möjligheten att beakta ordningsstörningar från motdemonstranter kan leda till att censurering sker genom folket, att ett så kallat häcklarens veto skapas. Detta skadar demonstrationsfrihetens syfte; fri åsiktsbildning för alla, även för den obekväme, som anses vara en garanti för demokratins fortlevnad. Den principiella diskussionen huruvida nazistiska demonstrationer ska tillåtas, måste ske hos lagstiftaren, inte genom att lagstiftningen tolkas på sådant sätt att den möjliggör för våldsamma motdemonstrationer att begränsa demonstrationsfriheten hos nazistiska grupper.

¹¹⁹ Avsnitt 4.2.3.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1948:80 Kungl. Maj:ts Proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i strafflagen m.m.; given Stockholms slott den 20 februari 1948

Prop. 1970:125 Kungl. Maj:ts Proposition till riksdagen med förslag till ändring i tryckfrihetsförordningen, m.m.; given Stockholms slott den 10 april 1970

Prop. 1975/76:209 Om ändring i Regeringsformen

Prop. 1986/87:151 Om ändringar i tryckfrihetsförordningen m.m.

Prop. 2001/02:59 Hets mot folkgrupp, m.m.

Utredningsbetänkanden

SOU 1975:75 Medborgerliga fri- och rättigheter, Regeringsformen

SOU 1985:24 Ordningslag

Justitieombudsmannens ämbetsberättelser

JO 1983/84 s. 85 Upplösning av allmän sammankomst.

JO 2000/01 s. 75 Kritik mot en Polismyndighet för vissa ingripanden i samband med en allmän sammankomst (4439-1997).

Övrigt offentligt tryck

Justitieutskottets betänkande 1984/85:3, Om gatumusik.

Justitiedepartementet Dnr 1862-85, PM angående möjligheterna att ingripa mot störande gatumusik.

Elektroniska källor

Blomdahl, Victor: ”Här är lördagens rapportering från demonstrationerna”, Göteborgs Posten <<http://www.gp.se/nyheter/göteborg/här-är-lördagens-rapportering-från-demonstrationerna-1.4687880>>, besökt 2017-12-15

Delin, Mikael: ”Vänsterextrema mobiliserar inför nazistdemonstration”, DN, <<https://www.dn.se/nyheter/sverige/vansterextrema-mobiliserar-infor-nazistdemonstration/>>, besökt 2017-12-15

Grill Martin: ”1000-tals motdemonstranter på Heden”, Svt Nyheter, <<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/1000-tals-motdemonstranter-pa-heden>>, besökt 2017-12-14

Roos, Mari-Ann, Brottsbalk (1962:700) 16 kap. 8 §, Lexino 2017-07-14, <https://pro-karnovgroup-se.ludwig.lub.lu.se/document/527533/6#SFS1962-0700_K16_P8-annotations-lexino>, besökt, 2017-11-21

Litteratur

Barron, Jerome A & Dienes, C. Thomas., *Constitutional law*, 4. Ed., West, St. Paul, Minn., 1995

Bull, Thomas, *Demonstrationsfrihetens dubbla ansikte*, s. 201-232, Flyghed, Janne & Hörnqvist, Magnus (red.), *Laglöst land*, Ordfront, Stockholm, 2003

Bull, Thomas & Heiborn, Anders, *Förargelseväckande yttrandefrihet?*, på s. 568 i; *Svensk Juristtidning 1999*, Uppsala, 1999

Bull, Thomas & Heiborn, Anders *Uniformsförbudet, tiden och grundlagen*, på s. 328 i; *Svensk Juristtidning 1996*, Svensk Juristtidning, Uppsala, 1996

Bull, Thomas, *Mötes- och demonstrationsfriheten: en statsrättslig studie av mötes- och demonstrationsfrihetens innehåll och gränser i Sverige*,

Tyskland och USA = [Freedom of assembly and demonstration] : [a constitutional study of the concept and limits of freedom of assembly and demonstration in Sweden, Germany and USA], Iustus, Diss. Uppsala : Univ., Uppsala, 1997

Bull, Thomas & Sterzel, Fredrik, *Regeringsformen: en kommentar*, 3., [uppdaterade] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2015

Hatets språk: om gränsen mellan hatpropaganda och yttrandefrihet, Svenska Helsingforskomm. för mänskliga rättigheter, Helsingborg, 2003

Heinze, Erik, *Wild-West Cowboys versus Cheese-Eating Surrender Monkeys: Some Problems in Comparative Approaches to Hate Speech*, kapitel 10 i; Hare, Ivan & Weinstein, James (red.), *Extreme speech and democracy*. Oxford University Press, Oxford, 2010

Ingber, Stanley, *The Marketplace of ideas: a legitimizing myth*, *Duke Law Journal*, Volume 1984, February Number 1., Duke University School of Law, 1984

Kleineman, Jan, *Rättsdogmatisk metod*, kapitel 2 i; Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*. 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013

Meiklejohn, Alexander, *Political freedom: the constitutional powers of the people* [New ed.], Oxford University Press, New York, 1965

Mill, John Stuart, *Om friheten*, [Ny utg.], Natur & Kultur, Stockholm, 2009

Neier, Aryeh, *Defending my enemy: American Nazis, the Skokie case, and the risks of freedom*. [New edition]. International Debate Education Association, New York, 2012

Petäjä, Ulf, *Varför yttrandefrihet?: om rättfärdigandet av yttrandefrihet med utgångspunkt från fem centrala argument i den demokratiska idétraditionen*, Växjö University Press, Diss. Växjö: Växjö universitet, 2006, Växjö, 2006

Schauer, Frederick, *Free speech: a philosophical enquiry*, Cambridge University Press, Cambridge, 1982

Schauer, Frederick, *The Hostile Audience Revisited*, The *Emerging Threats* series, (red.) David Pozen, Knight First Amendment Institute at Columbia University, 2017

Trolle Önnerfors, Elsa & Wenander, Henrik, *Att skriva rätt: goda råd för att skriva uppsats i juridik*, 1. uppl. Stockholm: Wolters Kluwer, 2016

Valguarnera, Filippo, *Den komparativa metoden*, kapitel 6 i; Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*. 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013

Weinstein, James, *An Overview of American Free Speech Doctrine and its Application to Extreme Speech*, kapitel 4 i; Hare, Ivan & Weinstein, James (red.), *Extreme speech and democracy*. Oxford University Press, Oxford, 2010

Zetterström, Stefan, *Offentlig rätt*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2011

Åberg, Kazimir, *Ordningsslagen: kommentar och rättspraxis*, Fjärde upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm, 2017

Rättsfallsförteckning

Sverige

Högsta Domstolen

NJA 1996 s. 577

Övriga domstolar

RH 1997:53

Kammarrätten i Stockholm, mål 3505-1998, dom 1998-04-30

Förvaltningsrätten i Göteborg, mål 10510-17 10517-17, dom 2017-09-25

Kammarrätten i Göteborg, mål 5083-175084-17, dom 2017-09-29

Regeringsbeslut

Regeringsbeslut 1993-09-23, beslut 1993-11-18, Överklagande av 30-novemberföreningen i Lund i ett ärende enligt lagen (1956:618) om allmänna sammankomster

Regeringsbeslut 1993-11-18, beslut 1993-11-18, Överklagande av 30-novemberföreningen i Lund i ett ärende enligt lagen (1956:618) om allmänna sammankomster

USA

Supreme Court

Abrams v. United States, 250 U.S. 616 (1919)

Gitlow v. New York, 268 U.S. 652 (1925)

Whitney v. California, 274 U.S. 357 (1927)

Chaplinsky v. New Hampshire, 315 U.S. 568 (1942)

Thomas v. Collins, 323 U.S. 516 (1945)

Terminiello v. Chicago, 338 U.S. 1 (1949)

Feiner v. New York, 340 U.S. 315 (1951)

United States v. O'Brien, 391 U.S. 367 (1968)

Brandenburg v. Ohio, 395 U.S. 444 (1969)

Gregory v. City of Chicago, 394 U.S. 111 (1969)

Police Dept. of City of Chicago v. Mosley, 408 U.S. 92 (1972)

Hess v. Indiana, 414 U.S. 105 (1973)

R.A.V. v. St. Paul, 505 U.S. 377 (1992)

City of Ladue v. Gilleo, 512 U.S. 43 (1994)

Appellate Court of Illinois

51 Ill.App.3d 279 Appellate Court of Illinois, First District, First Division.

Village of Skokie, a Municipal Corporation, Plaintiff-Appellee, v. National Socialist Party of America et al., Defendants-Appellants. Nos 77-628 and 77-662. July 12, 1977

Supreme Court of Illinois

Village of Skokie v. Nat'l Socialist Party of America, 69 Ill. 2d 605 (1978)
373 N.E.2d 21 No. 49769 Supreme Court of Illinois, Opinion filed January 27, 1978

US District Court for the District of Columbia

751 F. Supp. 218 (D.D.C. 1990) CHRISTIAN KNIGHTS OF KU KLUX KLAN INVISIBLE EMPIRE, INC., et al., Plaintiffs, v. The DISTRICT OF COLUMBIA, et al., Defendants., Civ A. No 90-2615-LFO. United States District Court, District of Columbia